

EL PURGATORI DE LA INTEL·LIGÈNCIA

Posar-se en la pell d'una figura emblemàtica del passat és una temptació per a un escriptor, si més no sol·ser: un procediment bastant habitual en la literatura. Un dels períodes que ha tingut més clients ha estat el segle XVIII francès. Només cal pensar en noms com Peter Weiss, Milan Kundera o Hans Magnus Enzensberger. Convertir en personatges literaris homes forts, d'imaginació portentosa és un *tour-de-force* per a un escriptor. I més encara si els personatges són monstres de la cultura europea, uns pensadors i escriptors tan complexos i contradictoris com són Diderot i Rousseau. Unes credencials de tal calibre representen un risc que no molts escriptors són capaços d'aconseguir amb èxit, només aquells que es troben segurs de les seues armes intel·lectuals i literàries. Antoni Marí, visitador del romanticisme i de la Il·lustració, ha volgut assumir en la seua primera novel·la aquesta responsabilitat. El camí elegit demostra, d'entrada, que Marí aposta per una proposta narrativa ambiciosa.

El camí de Vincennes és la fabulació d'una llarga jornada del mes d'octubre de 1749. Rousseau es dirigeix al castell de Vincennes on es troba Diderot empresonat, acusat d'haver escrit llibres que atempten contra els pilars de l'ordre establert per la monarquia i l'església. Un dia i una estança que va marcar la vida del dos escriptors. La trobada fortuïta en *El Mercure de France* de la convocatòria d'un concurs de l'Acadèmia de Dijon sota el lema "Si el progrés de les ciències i de les arts ha contribuït a corrompre o depurar els costums" transforma totalment la vida de Rousseau, com ell mateix escriu a les *Confessions*: "en el mateix moment que ho vaig llegir vaig veure un univers nou i vaig esdevenir un

altre home".

Marí aprofita aquest entre-temps i les hores que el precedeixen, perquè li permet condensar dramàticament la tensió íntima de dos dels participants en l'odissea d'acabar amb la influència de l'antic règim, així com imaginar com podria haver anat aquell tens i definitiu diàleg. Marí no hi recorre per fer gala d'erudició, sinó més aviat per explotar la crua càrrega intel·lectual, ja que eren homes que com un llampec volgueren canviar la història dels homes, trastocar els seus projectes, modificar la seua consciència. Diderot i Rousseau no són, en la novel·la de Marí, només personatges que expliquen la seua perplexitat davant la vida, sinó també personatges davant els quals els lectors s'expliquen.

Tota gran experiència s'inscriu tant en la consciència com en el cos. Per això, Marí té una gran cura en presentar els personatges en la seua intimitat, en relacionar els seus pensaments amb les seues reaccions davant circumstàncies concretes, en presentar lligades la vida fisiològica amb la vida intel·lectual. Al llarg dels dotze capítols de les dues primeres parts que dedica alternativament a cadascun dels protagonistes mostra els vaivens de les seues cavil·lacions, com s'entusiasmen amb determinades i com es desboquen en una interrogació contínua sobre la natura, la societat i la seua persona. La novel·la, que és més una novel·la de pensament que no pas històrica, presenta als ulls dels lectors dues maneres diferents de pensar, d'entendre l'escriptura i de relacionar-se amb la realitat.

Diderot —que ocupa els capítols senars— després d'unes primeres setmanes d'incertitud, viu una reclusió

passable: pot llegir, escriure, traduir, rebre visites i passejar. La tranquil·litat li permet gaudir de la natura i ordenar les seues idees. El narrador reconstrueix a partir d'alguns detalls significatius les dades bàsiques per entendre la vida i personalitat de Diderot, i l'ambient en què s'origina aquella nova tropa d'il·lustrats, amb els quals Diderot elaborarà l'*Enciclopèdia*. En els primers compassos de la novel·la, Marí es veu obligat a fer una exposició discretament didàctica per tal que els lectors no iniciats amb la cultura divuitesca puguin entendre el fil argumental.

Rousseau apareix neguitós, rosegat per "idees negres". De personalitat hipersensible, tot el que passa al seu entorn l'afecta i li provoca imprevistos canvis de caràcter. Ha dut una vida erràtica fins arribar a París en recerca de coneixements i posició; ara ha adoptat els hàbits de la ciutat, porta perruca, casaca... No obstant això, no es troba còmode a la ciutat, ni tolera la xerrameca dels il·lustrats, no suporta ningú però tampoc no suporta estar sol. Té nostàlgia de la natura "on l'esperit pot vagarejar indolent, sense considerar la por i el dolor". Rousseau, als seus trenta-set anys, encara no ha trobat el seu camí. És, com Diderot, un home apassionat, experimenta en tots els terrenys. Però, a diferència del seu amic, no ordena ni vertebrava el seu pensament, i avança en remolins d'idees i sentiments confusos.

Un moment crucial en la narració es dona quan Rousseau, de camí cap a Vincennes, es troba amb una cordada de presos pel carrer, se'n acostava a un i li dona pa i formatge. Tot seguit, la gent se li tira damunt i li arranquen la perruca, la casaca, perd una bota. La gent el pren per un burgès que fa ostentació. L'incident el trasbalsa i el fa pensar en la necessitat d'abandonar la màscara, les convencions, i ser fidel al seu interior, "l'única part de nosaltres que resta fidel als requeriments de la natura". Moments després, decidirà

que no sotmetrà la seua natura a cap ordre que no vinga d'ell, ja que "la veritat era en ell, i en ell resideix la virtut". I la descoberta del que ell considera la veritat es convertirà en una obsessió, obsessió que a través de la seua actitud individual ell convertirà en universal, i expulsarà qualsevol altra que l'obstaculitze.

Corona el llibre el diàleg preparat al llarg de les pàgines anteriors. És la part més atractiva i inquietant, on es troben Diderot i Rousseau cara a cara, tan sols amb la seua paraula: esclaten amb tot el seu esplendor la manera de pensar i les personalitats dels dos escriptors. Rousseau, exaltat, exposa al seu amic les intuïcions que ha tingut instants abans: el progrés de la ciència i les arts era la causa de tots els mals de l'home, i demana el retorn a la naturalesa. Per retrobar les perdudes relacions harmòniques amb la natura era necessari consultar-la "i acostar-s'hi, i escoltar la veu interior que sorgia de la creença més profunda, independent de la raó". Amb aquest fi, abans d'una revolució social, cal fer una revolució individual, encara que siga recurrent a la violència, pel simple fet que hi ha individus que per mandra o desidia mai no podran aconseguir, per ells mateixos, la llibertat.

Tot i les seues afinitats amb Rousseau, Diderot, davant la seua actitud dogmàtica, va desplegant una actitud diferent. L'autor dels *Pensaments*

filosòfics creu en la discreta felicitat individual per mitjà d'una racionalitat pragmàtica. Perquè en aquest món en transmutació perpètua, l'individu sols pot arribar a adquirir "una petita veritat, subjectiva, canviant i personal". La veritat absoluta és impossible de conèixer, entre altres coses, perquè la "veritat era un cúmul, una suma d'errors, tant les veritats intuïdes com les veritats demostrades". Acceptada la impossibilitat d'acordar intuïció i sentiment, raó i folia, el més digne que es pot fer és admetre l'home tal com és, amb les seues incompetències i limitacions, i gaudir el màxim possible de la vida, a través de l'educació de la sensibilitat, oberta als estímuls de l'existència.

El camí de Vincennes és una novel·la ambiciosa i, per les seues característiques, de difícil elaboració. Mari opta per narrar els fets a una certa distància, en tercera persona, tot i cenyir-se a les palpitations dels personatges. Aquesta perspectiva fa més entenedora la complexitat del seu imaginari novel·lístic, però té l'inconvenient de mostrar amb un mateix to dues veus força diferents. En algunes ocasions, al llarg de la lectura, he pensat que la història hauria estat més contundent si cadascun dels personatges hagués tingut una modulació i una sintaxi pròpia. És clar que la meua opinió és discutible, i es pot dir que, al marge de l'opció narrativa elegida, el que compta és, al cap i a la fi, el resultat. En tot

cas, em fa la impressió que Mari n'és conscient, del problema, i s'inclina per jugar ferm amb els instruments amb què es troba més segur: la reconstrucció d'atmosferes, les elucubracions teòriques i, sobretot, una prosa, elegant, diàfana i de reflexions agudes. Una escriptura lírica i, de vegades, aforística. Aquestes tres virtuts —que no són poques— permeten que la lectura fluesca amb tota naturalitat fins a la darrera plana.

Es pot pensar, d'altra banda, que la personalitat creativa de Mari queda limitada a la personalitat de Rousseau i Diderot, per bé que sap dir amb les seues pròpies paraules les idees d'altres. Aquesta és una afirmació bastant òbvia, però no es pot oblidar que el Mari escriptor és ben present a l'hora de filtrar i seleccionar el material. En aquest sentit, el resultat és molt meritori. I si l'autor en aquesta novel·la només pretenia això, transfigurar en narrativa les afinitats i divergències de dues mentalitats concretes, és difícil demanar-li altres ambicions.

El camí de Vincennes, Antoni Mari,
Col·lecció "El Balanci", Edicions 62,
Barcelona, 1995

LLETRA DE CANVI

Nom.....

Adreça.....

Província.....D.P.....

Desitjo subscriure'm a Lletra de Canvi per quatre números, a partir del núm.....

Faré efectiu l'import amb:

— Rebut domiciliat a Banc o Caixa d'Estalvi (*omplir la butlleta adjunta*).

— Adjunto xec bancari.

— Per gir postal núm..... de data

— Contra reemborsament.

SR.DIRECTOR DEL BANC O CAIXA D'ESTALVIS

Domicili Agència:.....Of:.....

Població

Títular del compte:

Núm. del compte:

Prengui nota d'atendre fins a nou avís, amb càrrec al meu compte, els rebuts que al meu nom li siguin presentats per al seu cobrament per Literatura y Ciencia, S.L..

Data.....Atentament (*firma*)

Envii també aquesta butlleta a LLETRA DE CANVI: C/ València, 290.
2n. 08007 Barcelona. Nosaltres ens ocuparem de fer-ho arribar al seu Banc -